

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. ДМИТРА МОТОРНОГО
Факультет економіки та бізнесу

Кафедра менеджменту

СМЕЛЯНСЬКИЙ ДЕНИС АНАТОЛІЙОВИЧ

**Управління конкурентоспроможністю
підприємства в ринкових умовах**

Спеціальність: 073 - менеджмент

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Керівник: д.е.н., професор Світлана СУДОМИР

Здобувач вищої освіти: Денис СМЕЛЯНСЬКИЙ

Мелітополь –2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО**

Факультет економіки та бізнесу

Кафедра менеджменту
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 073 Менеджмент

Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

_____ С.А. НЕСТЕРЕНКО

(підпис) (ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 202__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ С.А. НЕСТЕРЕНКО

(підпис) (ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **«Управління конкурентоспроможністю підприємства в ринкових умовах»**

Здобувач вищої освіти: _____ Д.А. СМЕЛЯНСЬКИЙ
(підпис) (ПІБ здобувача)

Науковий керівник: _____ д.е.н., професор С.М. СУДОМИР
(підпис) (учене звання, науковий ступінь, ПІБ)

Мелітополь, 2021 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу

Кафедра менеджменту

(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Менеджмент» _____

Галузь знань 07 Управління та адміністрування _____

Спеціальність 073 Менеджмент _____

Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО:

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

_____ С.А. НЕСТЕРЕНКО

(підпис) (ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 202__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

_____ С.А. НЕСТЕРЕНКО

(підпис) (ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 202__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи
здобувача вищої освіти

СМЕЛЯНСЬКОГО ДЕНИСА АНАТОЛІЙОВИЧА

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної магістерської роботи: «Управління конкурентоспроможністю підприємства в ринкових умовах»

науковий керівник роботи Судомир Світлана Михайлівна, д. е. н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «21» жовтня 2020 р. №1479-С

2. Строк подання кваліфікаційної магістерської роботи 12.02.21 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної магістерської роботи: закони, статистичні дані, звітна документація підприємств

4. Зміст кваліфікаційної магістерської роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Опрацювати теоретико-методологічну базу за темою дослідження

2. Проаналізувати суб'єкт дослідження

3. Обґрунтувати пропозиції за обраною темою кваліфікаційної роботи

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, графіки, таблиці,

6. Дата видачі завдання «21» жовтня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
Затвердження плану роботи			
1	Виконання вступу	21.10.20 р. – 30.10.20 р.	
2	Виконання розділу 1	02.11.20 р. – 20.11.20 р.	
3	Виконання розділу 2	23.11.20 р. – 29.12.20 р.	
4	Виконання розділу 3	02.01.21 р. – 01.02.21 р.	
5	Формування висновків	02.02.21 р. – 05.02.21 р.	
6	Перевірка на плагіат	08.02.21 р. – 10.02.21 р.	
7	Попередній захист роботи на кафедрі	12.02.21 р.	

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Д. А. СМЕЛЯНСЬКИЙ
(ініціали та прізвище)

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи

_____ (підпис)

С.М. СУДОМИР
(ініціали та прізвище)

***Рішення комісії про попередній захист кваліфікаційної роботи від
«__» _____ 20__ року***

Члени комісії:

1. НЕСТЕРЕНКО С.А., д.е.н., професор

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

2. НЕХАЙ В.В., д.е.н., доцент

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

3. СИНЯЄВА Л.В., д.е.н., проф

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

Допустити до захисту

Завідувач кафедри менеджменту

С.А. НЕСТЕРЕНКО

(підпис)

(ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 2021р.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГОС- ПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	10
1.1. Конкурентоспроможність підприємств: сутність, економічна категорія, об'єкт управління.....	10
1.2. Управління конкурентоспроможністю підприємств як система.....	20
1.3. Методичні підходи до оцінки рівня управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	38
2.1. Оцінка стану, тенденції розвитку підприємств.....	41
2.2. Управління формуванням та використанням конкурентос- проможним потенціалом підприємств.....	63
2.3. Оцінка результативності управління конкуренто- спроможністю підприємств.....	85
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИМ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	92
3.1. Концепція стратегічного розвитку підприємств.....	92
3.2. Формування конкурентоспроможного потенціалу по забезпеченню стратегічного розвитку підприємств.....	103
3.3. Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю стратегічного розвитку підприємств.....	112
ВИСНОВКИ.....	123
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	126

ВСТУП

Актуальність теми. Зміни в зовнішньому середовищі, зокрема в аграрній галузі, викликані глобалізацією ринків, загостренням конкуренції, інтеграцією світового господарства, зумовлюють потребу у формуванні результативної системи управління конкурентоспроможним розвитком сільськогосподарських підприємств, спрямованої на підвищення їх результативності.

Від рівня сформованості та розвитку конкурентних переваг як можливостей на упереджувальній основі залежатиме запланований результат суб'єктів господарювання в обраних сегментах ринку.

Теоретичним надбанням дослідження проблем конкуренції, конкурентоспроможності підприємств є наукові праці вітчизняних та іноземних вчених: Г. Л. Азоева, І. Ансоффа, Д. О. Барабася, А. В. Войчака, В. П. Галушко, В. П. Горьового, О. Д. Гудзинського, Л. В. Буценко, О. І. Драган, Л. А. Євчук, О.Ю. Єрмакова, Ю. Б. Іванова, Р. В. Камишнікова, С. М. Кваші, М. Й. Маліка, С. А. Нестеренко, В. Ф. Оберемчука, Г. В. Осовської, І. П. Отенко, В. А. Павлової, Є. О. Полтавської, М. Портера, С. М. Судомир, М. Р. Судомир, Р. А. Фатхутдінова, О. П. Челенкова, В. В. Чернеги, О. О. Школьного, А. Ю. Юданова, В. М. Яценка та інших дослідників.

Проте у більшості наукових праць не повною мірою розкрито управління конкурентоспроможним розвитком господарюючих структур з позиції системного підходу. Мало уваги приділяється розкриттю глобалізаційних інтеграційних процесів, динаміки конкурентного середовища в обґрунтуванні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств як системи. Розв'язання вищезазначених проблем покладено в основу написання магістерської роботи, що характеризує її актуальність та практичну значущість.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та утримання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

На основі сформованої мети постала необхідність вирішення наступних завдань:

систематизувати теоретико-методичні засади управління конкурентоспроможністю підприємств;

– уточнити тлумачення категорій «конкуренція», «конкурентноздатність», «конкурентоспроможність»;

– розробити методичний підхід до визначення інтегрованого показника конкурентоспроможності підприємств, який враховує якісні та кількісні показники їх оцінки для прийняття ефективних управлінських рішень;

– оцінити вплив факторів на результативні показники господарювання для обґрунтування та вибору портфеля функціональних стратегій забезпечення конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств;

– розвинути методичні підходи до оцінки результативності системи управління конкурентоспроможністю підприємств у контексті їх стратегічного розвитку;

– обґрунтувати стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств та систему заходів для зміцнення конкурентоспроможності згідно стратегічних напрямів їх розвитку;

– обґрунтувати концептуальний підхід до розвитку управління конкурентоспроможністю підприємств як базової основи формування перспективно-результативної системи управління їх діяльністю та конкурентоспроможністю;

– розробити прогноз розвитку конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств із врахуванням їх потенційних можливостей.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування системи управління розвитком конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Об'єкт дослідження – процес формування системи управління конкурентоспроможним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, застосований у процесі дослідження проблем формування системи управління розвитком конкурентних переваг. При вирішенні поставлених задач для досягнення мети використовувались наступні методи: абстрактно-логічний; системного узагальнення; аналізу і синтезу; соціологічні методи; кореляційний аналіз; матричний; фінансовий аналіз; розрахунково-та графічний.

Інформаційною основою дослідження стали законодавчі та нормативні акти України, офіційні дані Головного управління статистики у Запорізькій області, матеріали статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Мелітопольського району Запорізької області, праці вітчизняних та іноземних вчених, дані офіційних сайтів, дані проведених здобувачем анкетувань у сільськогосподарських підприємствах.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення та результати магістерської роботи полягають в тому, що в роботі:

- систематизовано теоретико-методичні засади управління конкурентоспроможністю підприємств;
- уточнено тлумачення категорій «конкуренція», «конкурентноздатність», «конкурентоспроможність»;
- розроблено методичний підхід до визначення інтегрованого показника конкурентоспроможності підприємств, який враховує якісні та кількісні показники їх оцінки для прийняття ефективних управлінських рішень;
- оцінено вплив факторів на результативні показники господарювання для обґрунтування та вибору портфеля функціональних стратегій забезпечення конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств;
- розвинуто методичні підходи до оцінки результативності системи управління конкурентоспроможністю підприємств у контексті їх стратегічного розвитку;
- обґрунтовано стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств та систему заходів для зміцнення конкурентоспроможності згідно стратегічних

напрямів їх розвитку;

– обґрунтовано концептуальний підхід до розвитку управління конкурентоспроможністю підприємств як базової основи формування перспективно-результативної системи управління їх діяльністю та конкурентоспроможністю;

– розроблено прогноз розвитку конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств із врахуванням їх потенційних можливостей.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження полягають в обґрунтуванні методичних підходів щодо формування системи управління конкурентоспроможністю підприємств.

Публікації. Основні результати магістерської роботи опубліковано:

1. Судомир С. М. Смелянський Д. А. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Матеріали 1 Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення» (5 листопада 2020 р.). Київ: ТОВ «ЦП КОМПРИНТ», 2020. С. 88-90.

Обсяг і структура магістерської роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 39 таблиць, 24 рисунка. Список використаних джерел нараховує 82 найменування.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено узагальнення теоретичних положень та запропоновано методологічні підходи до формування результативної системи управління розвитком конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств. Основні наукові положення, висновки та пропозиції полягають в наступному:

1. Запропоновано теоретико-методичні засади системно-функціонального підходу до формування системи управління конкурентоспроможністю, що враховує: технологію процесу формування конкурентоспроможності, їх специфіку; цільову спрямованість, життєві цикли, систему факторів забезпечення та джерел розвитку, видову та функціональну структури, якісні та кількісні показники конкурентних переваг, які в організаційній взаємодії забезпечують синергетичний ефект.

2. Уточнено тлумачення основних категорій теорії конкуренції «конкуренція», «конкурентноздатність», «конкурентоспроможність», в системній їх взаємодії прямого та зворотного зв'язку, що дозволило визначити та розширити критеріальну базу конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

3. В роботі запропоновано методичний підхід до визначення інтегрованого показника оцінки конкурентоспроможності, що дозволяє: використовувати в системній єдності як кількісні, так і якісні критерії для обґрунтування параметрів досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей; формувати зведено-аналітичну інформацію для управління конкурентоспроможністю, ідентифікувати сильні та слабкі сторони, загрози та можливості з боку конкурентів.

4. Дослідженнями визначено неоднаковий рівень сформованості потенціалу підприємств для розвитку їх конкурентних переваг. Встановлено кореляційно-регресійні залежності впливу факторів як можливостей на підвищення результативності діяльності господарств, що констатують

неповною мірою використання сформованого потенціалу підприємств (43 %); дозволяють визначити ефективність системи управління конкурентоспроможністю, сформувати відповідні управлінські рішення подальшого розвитку підприємств за обраними стратегіями на перспективу, поставленими задачами й цільовою спрямованістю.

5. На основі комплексного дослідження встановлено можливість і доцільність використання методик визначення показників оцінки конкурентоспроможності та оцінки результативності управління ними для виявлення в системі пріоритетних потенційних можливостей при обґрунтуванні рішень щодо вибору стратегій, способів і напрямів забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств. Серед пріоритетних конкурентних переваг виявлені система управління, якість продукції, ринкова позиція підприємств, ресурсний потенціал.

6. Обґрунтовано портфель стратегій, механізми їх реалізації щодо розвитку підприємств відповідно до виділених груп у взаємозв'язку з сформованою системою конкурентоспроможності, станом економічного розвитку та зонами ризику, що сприяє забезпеченню реалізації конкурентних переваг, підвищенню рівня обґрунтованості стратегічних рішень та гарантованості досягнення цілей в діяльності підприємницьких структур.

7. Запропоновано концептуальний підхід до розвитку управління конкурентоспроможністю підприємств та методологічний підхід до формування конкурентного потенціалу, що сприяє підсиленню в стратегічному вимірі рівня обґрунтованості рішень щодо розвитку конкурентних переваг та системи управління перспективними потенційними можливостями для створення передумов по забезпеченню конкурентоспроможності підприємств.

8. Обґрунтовано прогноз розвитку конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств (якості продукції, системи управління, позиції підприємства на ринку, інноваційного розвитку та інші) з врахуванням їх потенційних можливостей виходячи із рівнів зміни параметрів забезпечення досягнення стратегічних цілей.

9. Для реалізації комплексу стратегічних дій досягнення запланованого рівня конкурентоспроможністю ресурсного потенціалу, комунікаційно-господарських зв'язків інноваційного розвитку та інвестиційної привабливості обґрунтовано систему заходів технічного, технологічного, організаційного, маркетингового, інноваційного, мотиваційного, управлінського спрямування, що сприяє досягненню вищої результативності діяльності сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bogner T. Konsumverhalten und Wettbewerb: Umfeldanalyse im internationalen strategischen Marketing am Beispiel des Schweizer Lebensmittelhandels / Thomas Bogner, Christine Kurz. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 2004. XXV, 291 S.
2. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы. М. : «Тип «НОВОСТИ», 2000. 256 с.
3. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. [глав. ред. В. Усманов ; пер. с англ. С. Жильцов]. СПб: Питер Ком, 1999. 416 с. (Серия «Теория и практика менеджмента»).
4. Балабанова І. В. Конкурентний потенціал як основа формування конкурентних переваг [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_ANRR_2009/Economics/38882.doc.htm.
5. Ботвіна Н. О. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття нар. ступеня канд. екон. наук : спец. 08. 00. 04 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)». Сімферополь, 2008. 16 с.
6. Буценко Л. В. Управління конкурентними перевагами стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств: Монографія. Львів: «Інтерпрінт-М», 2014. 310 с.
7. Буценко Л. В. Методологічний підхід до оцінки конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств. *Вісник аграрної науки Причорномор'я: науково-теоретичний фаховий журнал*. 2012. № 2 (66). С. 132–138.
8. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия : диагностика и организация. Луганск: Изд-во Восточноукраинского нац. ун-та, 2000. 315 с.
9. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии. М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. 160 с. (Серия «Библиотека хозяйственного руководителя»; книга 5 (8)).

10. Гайдамак Н. В. Управління результативністю функціонування сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец. 08.06.02. «Підприємництво, менеджмент та маркетинг». К., 1999. 21 с.
11. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність : зміст і розвиток у перехідній економіці. Суми : ВВП «Мрія – 1» ЛТД, УАБС, 2003. 60 с.
12. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність : зміст і розвиток у перехідній економіці. Суми : ВВП «Мрія – 1» ЛТД, УАБС, 2003. 60 с.
13. Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса. Х. : ИД «ИНЖЕК», 2006. 592 с.
14. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку : теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк : Надстир'я, 2008. 528 с.
15. Гудзинський О. Д. Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект) : монографія / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова, В. К. Савчук; за заг ред. О. Д. Гудзинського. К. : ІПК ДСЗУ, 2009. 226 с.
16. Гудзинський О. Д., Аксентюк М. М., Деменіна О. М. Контролінг в системі менеджменту (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] за заг. ред. д.е.н., проф. О. Д. Гудзинського . К.: ТОВ Аграр Медіа Груп, 2011. 246 с.
17. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): [монографія]. К. : ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
18. Гудзинський О. Д. Менеджмент у системі агробізнесу : [навч. посібник]. К. : Урожай, 1994. 240 с.
19. Дикань В. Л. Конкурентоздатність і економічна стабільність підприємств в промислово-фінансових групах (методологічні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08. 02. 03 «Управління, планування та державне регулювання економіки». Х., 1996. 42 с.
20. Дикань В. Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятий : монография. Х. : Основа, 1995. 160 с.

21. Діагностика стану підприємства : теорія і практика / [Воронкова А. Е., Вечерковскі Р. З., Воронков Д. К. та ін.] ; за заг. ред. А. Е. Воронкової. 2-ге вид., перероб. і доп. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. 520 с.
22. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств : теоретичні аспекти : [монографія]. К. : ДАКККіМ, 2006. 144 с.
23. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» : від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. №50. с. 472.
24. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» : від 7 червня 1996 р. № 236 / 96-ВР // Урядовий кур'єр . 1996. 29 черв.
25. Закон України «Про захист економічної конкуренції»: від 11.01.2001 р. №2210-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua.
26. Збарський В. К. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств: [монографія] за ред. проф. В. К. Збарського. К. : ННЦ ІАЕ, 2009. 310 с.
27. Євчук Л. А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств : [монографія]. Миколаїв : Вид-ць Прокопчук Т. Ю., 2010. 340 с.
28. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия. Научное издание / Колл. авторов [Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Н. А. Дробитько, О. С. Абрамова]. Х.: Изд. ХНЭУ, 2004. 256 с.
29. Иванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства : оцінка, формування та розвиток. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. 352 с.
30. Іванюта В. Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності. *Агроінком*. 2007. № 1–2. С. 97–101.
31. Іванюта В. Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності. *Агроінком*. 2007. № 1–2. С. 97–101.
32. Камишніков Р. В. Конкурентоспроможність підприємства в системі маркетингу [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08. 06. 01 «Економіка, організація і управління підприємствами». К., 2006. 18 с.

33. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / [О. М. Бородіна, Т. В. Бурлай, Н. І. Горшкова та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук І. В. Крючкової. К.: Основа, 2007. 488 с.
34. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства : [навч. посіб.]. Х. : НТУ «ХП», 2001. 134 с.
35. Макконелл К. Р. Экономикс : принципы, проблемы и политика: / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю; [пер. с англ. Е. С. Иванова] 11-е изд. К. : ХаГар, 1988. 785 с.
36. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств : методологія і механізми. К. : ННЦ ІАЕ, 2007. 270 с.
37. Могильний О. М., Герасменко Н. А. Конкурентні переваги аграрних секторів України і Польщі. *Економіка і прогнозування*. 2007. № 4. С. 55–74.
38. Лепа Н. Н. Управление конкурентными преимуществами предприятия. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. 296 с.
39. Павлова В. А. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка та стратегія забезпечення. Д. : Вид-во ДУЕП, 2006. 276 с.
40. Нагірна Л. В. До аналізу конкурентоспроможності підприємств та понять, що визначають ступінь її реалізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2010. № 4. С. 136–141.
41. Нагірна Л. В. Екологічний розвиток сільськогосподарських підприємств як складова досягнення конкурентних переваг в умовах сталого розвитку. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2011. Вип. 163, Ч 3. С. 346–350.
42. Нагірна Л. В. Екологічні фактори конкурентних переваг підприємства / Л. В. Нагірна : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Зрівноважений розвиток регіонів в умовах глобалізації», (м. Житомир 15 – 17 квіт. 2010 р.) / Житомирський нац. агроекологічний ун-т. Житомир : Житомирський нац. агроекологічний ун-т; ПП «Рута», 2010. С. 326–328.
43. Нагірна Л. В. Ефективне управління конкурентними перевагами підприємства: Materiały V międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji

„Dynamika naukowych badań – 2009”, (Przemyśl, 07 – 15 lipca 2009 r.).
Ekonomiczne nauki. Przemyśl : «Nauka i studia», 2009. V. 3. S. 59–61.

44. Нагірна Л. В. Інновації як умова формування конкурентних переваг підприємства: матеріали за V Міжнародна научна практична конференція „Край на научного розвитку 2009”, (Софія, 17 – 25 януари 2010 г.). Економіки. Софія: „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2010. Т. 4. С. 33–35.

45. Нагірна Л. В. Конкурентний потенціал підприємства – основа забезпечення його конкурентних переваг. *Економіка: проблеми теорії та практики.* : Зб. наук. праць. 2010. Вип. 262 : в 12 т, Т. II. С. 444–448.

46. Нагірна Л. В. Методологічні підходи до формування системи управління конкурентними перевагами підприємств. *Вісник Сумського НАУ. Серія: «Економіка і менеджмент».* 2011. Випуск 6/1 (48). С. 114–117.

47. Нагірна Л. В. Основні підходи до формування конкурентних переваг підприємств: матеріали дев'ятої научно-практичної конф. молодих учених, аспірантів і студентів з міжнародним участям «Менеджмент підприємницької діяльності», (г. Мельтополь, 11 – 12 апр. 2011 г.) / Таврический нац. ун-т ім. В. И. Вернадского. Симферополь : «ДИАЙПИ», 2011. С. 221–223.

48. Нагірна Л. В. Основні підходи до класифікації конкурентних переваг підприємств: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки : стан, проблеми, перспективи», (20 – 30 трав. 2011 р.) / Харківський нац. технічний ун-т сільського господарства ім. Петра Василенка. Х.: ХНТУСГ, 2011. в II т., Т.1. С. 138–142.

49. Нагірна Л. В. Оцінка конкурентного середовища у формуванні конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт.* 2011. №11. С. 53 – 56.

50. Нагірна Л. В. Потенціал підприємства як передумова формування конкурентних переваг: матеріали IV міжнар. Форуму молодих вчених «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи», (м. Харків 12 трав. 2010 р.). / Харківський нац. технічний ун-т сільського господарства ім. Петра

Василенка. Х.: ХНТУСГ, 2010. в II т., Т. 2. С. 254–256.

51. Нагірна Л. В. Розвиток конкурентних переваг підприємства як основа забезпечення стійкої конкурентоспроможності. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. 2009. Вип. 252 : в 6 т., Т. IV. С. 955–964.

52. Нагірна Л. В. Теоретико-методологічні підходи до розкриття сутності поняття конкурентних переваг підприємства. *Економіка і регіон*. 2010. № 2 (25). С. 120–125.

53. Нагірна Л. В. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентних переваг підприємства. *Економіка : проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. 2009. Вип. 251 : в V т., Т. IV. С. 881–888.

54. Нагірна Л. В. Стійкий розвиток як складова забезпечення конкурентних переваг підприємства. *Наука й економіка*. 2010. № 3 (19). С. 133–137.

55. Нагірна Л. В. Управління конкурентними перевагами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2009. № 22. С. 48–52.

56. Нестеренко С. А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект: [монографія]. К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. 483 с.

57. Новак О. В. Управління стратегічним розвитком сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття навч. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». О. В. Новак. К., 2007. 24 с.

58. Портер М. Е. Конкурентное преимущество : Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Е. Портер ; пер. с англ. М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.

59. Павлова В. А. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка та стратегія забезпечення. Д. : Вид-во ДУЕП, 2006. 276 с.

60. Піддубний Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: монографія . Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. 368 с.

61. Пляскіна А. І. Оцінка конкуренції та конкурентоспроможності суб'єктів харчової промисловості. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 3 С.

52–59.

62. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : Вид-во «ІНЖЕК», 2003. 328 с.

63. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізм, моделі. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.

64. Сімех Ю. А. Визначення поняття «конкурентостійкість підприємства» . *Вісник міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. 2007. № 1. С. 238–243.

65. Судомир С. М. До аналізу конкурентостійкості підприємств як складової його потенціалу. *Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. праць*. 2008. Вип. 240 : в 5 т, т. V. С. 1241–1245.

66. Судомир С. М. До аналізу конкурентоспроможності підприємств як складової його потенціалу. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3. С. 117–119.

67. Савчук С. И. Основы теории конкурентоспособности : монография под. научной ред. акад. НАН Украины Б. В. Буркинського. Мариуполь : «Рента», 2007. 520 с.

68. Статистичний збірник «Сільське господарства Запорізької області у 2018 році» / Державний комітет статистики України. З.: Головне управління статистики у Запорізькій області, 2019. 395 с.

69. Статистичний збірник «Сільське господарства Запорізької області у 2019 році» / Державний комітет статистики України. З.: Головне управління статистики у Запорізькій області, 2020. 395 с.

70. Судомир С. М. Смелянський Д. А. Управління конкурентоспроможністю під-приємства. Матеріали 1 Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення» (5 листопада 2020 р.). Київ: ТОВ «ЦП КОМПРИНТ», 2020. С. 88-90.

71. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України за 2019 рік» [Текст]. К.: Державна служба статистики України, 2020. 54 с.

72. Стратегия устойчивости развития АПК – продовольственная безопасность / [В. Г. Гусаков, А. А. Попков, З. М. Ильина и др.]; под. ред. В. Г. Гусакова. Минск: «Белорусская наука», 2008. 512 с.

73. Отенко І. П., Полтавська Є. О. Управління конкурентними перевагами підприємства. Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. 212 с.

74. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств : теорія, методологія, практика. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.

75. Фатхутдінов Р. А., Осовська Г. В. Управління конкурентоздатністю підприємства: підручник. К. : «Кондор», 2009. 470 с.

76. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода : [антология сочинений]. [пер. с англ. С. Мальцева, К. Большаков ; под. ред. Дарио Антисери и Лоренцо Инфантино]. СПб. : Пневма, 1999. 288 с.

77. Чернега В. В. Конкурентостійкість підприємств та механізмів її забезпечення: монографія. [відповід. ред. О. Д. Гудзинський]. К.: ІПК ДСЗУ, 2008. 235 с.

78. Чечетова-Терашвілі Т. М. Формування сталої конкурентної позиції підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08. 06. 01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Х., 2006. 17 с.

79. Шепіцен А. О. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08. 06. 01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Київ, 2004. 24 с.

80. Штайльманн К. Новая философия бизнеса : В 3-х томах. Москва Берлин: Московский изд-й дом, 1998.

81. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития (исследование предпринимательства, прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. А. Шумпетер ; пер. с нем. под ред. В. С. Автономова и др. М. : «Прогресс», 1982. 455 с.